

29/01/2016 14:57

ROMAN O SAVESTI

Kada istorija daje za pravo

Bez plakanja Lidi Salver, Akademska knjiga, Novi Sad 2015.

Autor: Anđelka Cvijić

Koji je to pravedni cilj koji dopušta strahote ubijanja pitanje je koje književnica Lidi Salver postavlja u svom romanu Bez plakanja, za koji je prošle godine dobila najglasovitiju književnu nagradu Francuske, Gonkur.

Psihijatar po profesiji, cenjena autorka u svetu, i dobitnica drugih francuskih priznanja za svoje prethodne knjige, Lidi Salver je za traženje odgovora na ovo pitanje izabrala događaje koji su se zbili u Španiji pre nešto više od sedam decenija, a koji su surovo nagovestili burni početak Španskog građanskog rata. Njihovom rekonstrukcijom, i umetanjem raznolike dodatne dokumentarne građe kojom ju je istorija naknadno opskrbila, francuska spisateljica je napisala delo u osnovi ne toliko inovatorsko koliko dobro promišljeno, i sa svrhom realizovano u klasičnoj književnoj tehnici. Više od toga zaista i nije bilo potrebno za ideju koju je Lidi Salver, nimalo između redova, namerila da ostvari, a koja je sazdana od vrhunskih etičkih elemenata

ljudske egzistencije pa se tako knjiga Bez plakanja približava u najboljem smislu psihološko-moralističkom (nikako moralizatorskom), i jasnom realističkom romanu koji angažovano pledira za osećaj ljudskosti.

Lidi Salver (1948) nije nepoznata čitaocima u Srbiji. Dosad su na srpskom, zahvaljujući prevoditeljki Meliti Logo Milutinović (koja potpisuje i prevod Bez plakanja), objavljena njena tri romana, U društvu duhova i Moć muva (Plato, 2005. i 1999) i Dobre duše (Čarobna knjiga, 2012). Žanrovski, delo Bez plakanja je biografija, ali ona je samo ram za nepatvorenu literarnu priču koju pred čitaoca iznose tri junaka, tri subjektivna, strasna i borbena pripovedača. Njihovim stavovima povest je dala za pravo, sadašnjost im daje razloge za zebnju, a budućnost ih obavezuje na delanje. Dva glasa, od ukupno tri, pripadaju autorki i njenoj majci Monse; treći glas pripada francuskom piscu Žoržu Bernanosu (1888-1948), odnosno odabranim citatima iz njegove knjige Velika groblja na mesečini, iz onog njenog dela koji se žestoko optužujuće bavi terorom frankističkih falangi i njihovih simpatizera, uz posebnu i neskrivenu podršku Katoličke crkve.

Tri su glasa, a dva su vremena: jedno je današnje, autorkino, iz kojeg se sagledavaju i predočavaju uzroci, i komentarišu posledice Španskog građanskog rata. Drugo vreme, ono u osvit i s početka rata, doživljeno je iz dva različita ugla. Iz jednog se oglašava majka, čija priča otkriva sliku socijalnih činilaca i atmosfere seoskih siromašnih sredina iz kojih su, dobrim delom, regrutovani mladi zanesenjaci (i njen brat), revolucionari anarhisti i komunisti poneseni idejama o ravnopravnosti i jednakosti. U tom okruženju leta 1936. učaureno je majčino sećanje na njen izlazak iz patrijarhalne sredine, i na otkrivanje žene u sebi. U narednim decenijama njenog života koji će, pred kraj, prekriti plašt demencije, taj jedan jedini bljesak radosti u Monse pretvoriće se i u jedinu njenu uspomenu. Sve drugo u šta će je odneti vihor koji se podiže i pretvara u rat - vanbračna trudnoća, udaja za nevoljenog, izbeglištvo u Francuskoj, ta otužna svakodnevnica, biće zaboravljeno. Vatra mladalačke strasti i ljubavi spržiće njen celi kasniji život, i biće jedina svetlost u njenim očima kada o tome govori. O, kako samo bolest zaborava, mada neželjena, ume da bolesniku ponudi spasonosni lek.

Jedino što će opstati, ali to je mimo Monsine volje, jeste sjajni i neponovljivi transpirinejski jezik, ta lucidna mešavina španskih reči, psovki, pogrda, narodnih izreka i priučenih francuskih jezičkih ugladenosti i fraza. Baš ta mešavina, umešnošću prevoditeljke, i na srpskom jeziku doprinosi dinamičnom toku knjige, razbija njegovu ratnu nit blagom duhovitošću i stvara one iskre životne snage zahvaljujući kojima se davna sećanja doživljavaju isto kao i prvi put, i u njima uvek učestvuje onom jednako silnom, iskrenom predanošću.

Kao opozit, ali ne i protivteža majčinoj priči, romanom Bez plakanja odzvanja drugi glas, onaj Žorža Bernanosa koji je iz Francuske došao u Palma de Majorku gde će živeti kratko vreme, ali ipak sasvim dovoljno da posmatra Španiju rastrzanu unutrašnjim sukobima. U njima bespoštedno učestvuju Frankove falange koje podržava Crkva, pristaše Republike, komunističke partije staljinističkog odnosno antistaljinističkog tipa, i sindikalni pokreti sa odlikama anarhizma. Bernanos se zgražava; on koji je veran katolik i član Francuske akcije, radikalne desničarske monarhističke stranke, koji je idejom na strani Franka, doživljava prosvećenje; pred njegovim očima ljudski životi se gaze kao zrnca prašine na putu, izvikuju se parole, srca pune nadom, a ruke se krvave do lakata u ubeđenju da je cilj pravedan. I pisac nema druge do da o tome svedoči. Iako zna da su prethodni zločini republikanaca, pogotovu prema sveštenstvu, bili jednako jezivi, Bernanos odlučuje da raskrinka - a u ime budućnosti Evrope u kojoj se već čuju trube Drugog svetskog rata - ta falangistička izivljanja nad nevinima uz podršku licemerno čovekoljubive Crkve. Tako se neporeciva istina o istrebljivanju drugačije

mislećih ljudi ukopava zauvek u Velika groblja na mesečini, jednu od inspiracija Lidi Salver za roman Bez plakanja gde, baš kao Bernanos 1936, autorka ne okleva da upozori na zlođuh zločina koji ljudsku civilizaciju navodi na perpetuiranje zverstava nad samom sobom.

Jer čovek, mišljenja je Lidi Salver, jednom mora da se suoči sa onim ružnim ka čemu, svedoci smo i u 21. veku, opet slepo hrli. Ili, kako će to sažeto reći sa pravom ne birajući baš prijazne izraze: "pripovest o zverstvima koje opisuje Bernanos, suočen sa čovečjim mrakom, mržnjom i besom oživljava moju strepnju da ću u današnje vreme doživeti da se nekoliko skotova ponovo veže za te odurne ideje za koje sam mislila da su odavno uspavane".

U jeku ratnih žarišta po celoj zemljinoj kugli, terora autoritarnih režima ali i onih koji želju za uspostavljanje demokratije u svetu demonstriraju ništa groznijim nasiljem, delo Lidi Salver javlja se kao savest ljudi, progovarajući i rečima veleumnog Servantesovog plemića od Manče o kukavičluk, koje stoje kao moto knjige. Te Servantesove misli čija su značenja potpuno neokrnjeno razrađena u romanu Bez plakanja danas su slika ljudske savesti jer je ona, u međuvremenu dugom četiri stotine godina, još više otežala od zločina. I u trenucima kad smogne da se upita da li da, kao Monse, iz potpunog zaborava beži isključivo u kratkotrajnu svetlost lepote, ili da kao Bernanos rije po životu, za bojati se je da će savest izabrati ovo prvo. Ipak, neće to biti lako dokle god se pišu i objavljuju knjige kao što je Bez plakanja Lidi Salver.